

Magdalena Lemieszek

Wiara chrześcijańska a wolność człowieka

Studia nad Rodziną 17/1 (32), 197-216

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Magdalena LEMIESZEK – WT KUL Lublin*

WIARA CHRZEŚCIJAŃSKA A WOLNOŚĆ CZŁOWIEKA

Podstawą rzeczywistości wiary chrześcijańskiej jest osobista relacja z Chrystusem, który jest źródłem wolności człowieka. Obraz człowieka wolnego jest związany z naśladowaniem Chrystusa, który wyzwala człowieka z niewoli grzechu i jego skutków. Chrystus czyni człowieka wolnym, powołując do nowego życia. Z wolnością związana jest odpowiedzialność. Bycie wolnym wiąże się z odwagą przyjęcia prawdy i związanych z nią wymagań.

Po grzechu pierwotnym wolność człowieka jest nieustannie zagrożona przez jego wewnętrzną słabość i przez sytuację społeczną. Systemy polityczne mogą popierać bądź niszczyć wolność ludzką. Systemami, które godzą w ludzką wolność są wszelkie totalitaryzmy i imperializmy, a także dominujące obecnie modernizm i ponowoczesność. Mylone są one często z wolnością. Na szczycie hierarchii wartości stawiają swobodę, przejawiającą się w szukaniu doraźnych przyjemności, głównie cielesnych i emocjonalnych.

Wolność jest cechą osoby podlegającą ciągłemu wychowywaniu. W wychowaniu do wolności ważną rolę spełnia rodzina i wychowawcy. Ludzka wolność nie może oznaczać kierowania się w swoich wyborach dążeniem do przyjemności i dowolnością, ale oznacza zdolność czynienia dobra i zmierzania do niego.

Słowa kluczowe: wolność osoby, wiara chrześcijańska, zagrożenia wolności.

Wstęp

Rok Wiary, który obecnie trwa w Kościele, ma służyć ożywianiu i odkrywaniu na nowo rzeczywistości wiary. Jest zachętą dla chrześcijan, by z większą świadomością i dojrzałością żyli nią na co dzień. Społeczeństwa Zachodu ulgają coraz bardziej laicyzacji, przez co dochodzi do wykorzeniania wartości,

* Wydział Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

które wynikają z Ewangelii. Współczesny człowiek często postrzega Boga jako ograniczającego ludzką wolność. W rozumieniu chrześcijańskim wolność nie jest nieskrępowaną swobodą, ale opartym na fundamencie wiary życiem w prawdzie. Jezus Chrystus jest gwarantem wszystkiego, co dobre i wyzwalające, gdyż jest On źródłem ludzkiej wolności. Bez Chrystusa człowiek i świat pozostaną dla siebie niezrozumiałymi¹. Papież Benedykt XVI naucza, że „fundamentem wiary chrześcijańskiej jest właśnie owo «spotkanie z wydarzeniem, z Osobą, która nadaje życiu nową perspektywę, a tym samym decydujące ukierunkowanie»” (DC 1)².

Cel niniejszej analizy stanowi próba opisanego człowieka w aspekcie jego wolności. Wolność ta jest związana nierozłącznie z wiarą. Wiara przynosi zrozumienie siebie, godności i wolności człowieka oraz celu, do którego on dąży. Omówione zostanie rozumienie życia wiary, które polega na osobowej relacji z Chrystusem. Kolejne elementy opracowania prezentować będą uwarunkowania ludzkiej wolności, jak: naśladowanie Chrystusa, który jest źródłem wolności człowieka poprzez wyzwolenie go z grzechu. Następnie rola chrztu św. w powołaniu do nowego życia w wolności oraz związek wolności z odpowiedzialnością i prawdą. Dalej omówione zostaną zagrożenia wolności, a także rola rodziny i wychowawców w wychowaniu właściwie rozumianej wolności.

1. Wiara chrześcijańska

Wiara chrześcijańska w najogólniejszym sensie – jest to przyjęcie w sposób wolny wypowiedzi jakiejś osoby ze względu na zaufanie, którym się ją obdarza³. Wyznanie wiary chrześcijańskiej wiąże się z podporządkowaniem się Chrystusowi, co stanowi właściwy punkt odniesienia dla wiary⁴, dlatego wiara jest bardzo osobistym aktem, w którym człowiek powierza się w wolności Bożej prawdzie, nawiązuje więź ze swoim Stwórcą i Odkupicielem i czyni ją fundamentem życia⁵.

¹ Por. Jan Paweł II, Nie można usunąć Chrystusa z historii człowieka. (Warszawa, 2.06.1979), w: Jan Paweł II, Nauczanie papieskie, t. II,1, Poznań 1990, s. 599.

² Kongregacja Nauki Wiary, Nota zawierająca wskazania duszpasterskie na Rok Wiary 1, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20120106_nota-anno-fede_pl.html (13.04.2013).

³ Por. K. Rahner, H. Vorgrimler, Mały słownik teologiczny, Warszawa 1987, s. 533.

⁴ Por. Benedykt XVI, Jezus z Nazaretu. Cz. I, Od chrztu w Jordanie do Przemienienia, przekł. W. Szymona, Kraków 2007, s. 6.

⁵ Por. Benedykt XVI, Pielgrzymka Benedykta XVI do Polski. Przemówienia i homilie, Kraków 2006, s. 76-77.

Wiara polega na głębokiej, osobistej relacji z Chrystusem. Wiara jest spotkaniem, dialogiem, komunią miłości i życia między wierzącym a Jezusem Chrystusem: Drogą, Prawdą i Życiem (por. J 14, 6). Prowadzi ona do aktu zaufania i zawierzenia Chrystusowi i pozwala chrześcijaninowi żyć tak, jak On żył (por. Ga 2, 20), to znaczy miłując ponad wszystko Boga i braci (VS 88). Wiara w Chrystusa oznacza wiarę w Tego, który Go posłał, to znaczy Ojca, gdyż Jezus jest w Ojcu (por. J 12,44).

Treść wiary determinuje zaangażowanie całej osoby i wymaga egzystencjalnej decyzji – wyboru tej przyszłości, jaką ofiarowuje Bóg i związania z nią całej swojej teraźniejszości⁶.

Objawiającemu Bogu należy więc okazać „posłuszeństwo wiary”. Wiąże się z tym uznanie Jego boskości, transcendencji i doskonałej wolności. Bóg, który pozwala się poznać, autorytetem swojej absolutnej transcendencji zaświadcza o wiarygodności objawianych przez siebie prawd. Przez wiarę człowiek wyraża akceptację tego Bożego świadectwa. Oznacza to, że w sposób pełny i w całości uznaje za prawdę wszystko, co zostało mu objawione, ponieważ sam Bóg jest tej prawdy rękojmią (por. FR 13).

Zjednoczenie z Chrystusem prowadzi więc do stworzenia nowego człowieka, którego cechuje wolność i godność. Nowy człowiek otrzymuje w Jezusie Chrystusie odnowioną naturę ludzką w jej podstawowych wartościach osobowych. Zjednoczenie to ściśle warunkuje stan wolności człowieka i osobową wartość ludzkiego bytu⁷. Decyzja powierzenia się Bogu znajduje wyraz w postawie wiary – głębokiej, osobistej więzi ze Zbawicielem i obejmuje to, co mamy najbardziej własnego – włącza serce, intelekt, wolność w osobistą relację z Panem, w nieustanny dialog z Nim⁸. Chrześcijanin, naśladowując Go w wolności, trwa w jedności z Nim (Hbr 3, 1-6; 10, 32-39) i ma dostęp do Boga⁹. Jedynie wtedy, kiedy człowiek wierzy, urzeczywistnia się w pełni wolność. Dzieje się tak dlatego, że tylko Bóg wie, ile znaczy wolny akt wiary stworzenia¹⁰.

⁶ Por. W. Zyzak, *Wiara w ujęciu Józefa Ratzingera, obecnego Papieża Benedykta XVI*, Kraków 2005, s. 39.

⁷ Por. tamże, s. 40.

⁸ Por. Por. Benedykt XVI, *Przemówienie do uczestników kongresu diecezji Rzymu* (Rzym, 6.06.2006), L'ORpol 2006 nr 12, s. 13.

⁹ Por. S. Warzeszak, *Etos wolności ucznia Chrystusa w teologii Nowego Testamentu*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 2008, t. 21, s. 39.

¹⁰ Por. G. Ryś, *Wiara i wolność*, http://tygodnik.onet.pl/0,60,63192,wiara_iwolnosc,artykul.html (13.04.2013).

Wiarę inicjuje w człowieku łaska Boża. Wiara zainicjowana przez łaskę domaga się współdziałania w wolności ze strony człowieka. Bóg daje szansę wiary, ale człowiek decyzją swojej wolnej woli może ją wykorzystać lub się z nią rozminąć. Wiara nie jest wynikiem jedynie wolnej decyzji człowieka, ale też bez decyzji człowieka nie ma wiary. Według *Katechizmu Kościoła Katolickiego* „poznanie wiary jest możliwe tylko w Duchu Świętym. Aby pozostawać w jedności z Chrystusem, trzeba najpierw zostać poruszonym przez Ducha Świętego. To On wychodzi naprzeciw nas i wzbudza w nas wiarę” (KKK 683). Duch Święty przez swoją łaskę pierwszy wzbudza wiarę w człowieku i udziela mu nowego życia, które polega na tym, aby znał „jedynego prawdziwego Boga oraz Tego, którego posłał, Jezusa Chrystusa (J 17,3)” (KKK 684).

Wiara jako odpowiedź na inicjatywę Boga jest odpowiedzią całkowicie wolną. Łaska, którą człowiek otrzymuje, nie zniewala go, ale oświeca, aby dokonywany przez niego wybór był całkowicie wolny. Nikt też nie może nikogo przymusić do złożenia aktu wiary. Najlepszym wzorem w tym względzie jest sam Chrystus, który „wprawdzie wzywał do wiary i nawrócenia, ale nikogo do tego nie zmuszał. «Dał świadectwo prawdzie, ale zaprzeczającym nie chciał jej narzucać siłą»” (KKK 160). Objawienie Boże nie mówi wyraźnie o prawie do wolności od zewnętrznego przymusu w sprawach religijnych, ale w całej rozciągłości ujawnia godność osoby ludzkiej, ukazuje szacunek Chrystusa wobec wolności człowieka w spełnianiu obowiązku wierzenia słowu Bożemu i naucza, w jakim duchu uczniowie Mistrza powinni wszystko postrzegać i działać (DWR 9).

Wolność stanowi z jednej strony nieodzowny warunek wiary, a z drugiej wyraża się przez wiarę, przez świadome i nieskrępowane postanowienie życia w prawdzie. Wiara przynosi zrozumienie siebie, własnej godności oraz celu i dlatego czyni człowieka wolnym. Poczucie sensu egzystencji, znajomość i akceptacja celu pozwala na działanie w sposób uporządkowany. Jan Paweł II nauczał, że w wierze odnajduje się drogę na wyżyny Bożego piękna¹¹. Duchowa wolność wierzących stanowi też punkt odniesienia i motyw nadziei dla wszystkich ludzi, bardzo potrzebujących fundamentów do budowania życia osobistego i społecznego (FR 6).

Wiara wyzwala człowieka od grzechu, egoizmu i namiętności ku czynom „nowego człowieczeństwa”¹². Na uwagę zasługuje tutaj wytrwałość – wierność

¹¹ Por. Jan Paweł II, Przemówienie podczas audiencji generalnej (Rzym, 29.09.2004), L'ORpol 2005, nr 1, s. 45.

¹² Por. Jan Paweł II, Wierzę w Jezusa Chrystusa Odkupiciela, red. S. Dziwisz, Città del Vaticano 1989, s. 460-465.

Bogu pomimo niebezpieczeństw. Przykłady takiej wolności dawali wielokrotnie w męczeństwie i znoszeniu wielu doświadczeń chrześcijanie pierwszych wieków (SS 9; 44). Papież wyjaśniał, że człowiek wierzący nie boi się oddać swego życia, ponieważ już poznał życie prawdziwe, którego nie narusza śmierć¹³. Egzystencja człowieka w Chrystusie, zostaje uwieńczona śmiercią w Chrystusie: „w życiu więc i w śmierci należymy do Pana” (Rz 14,8). Śmierć nie stanowi zagrożenia dla człowieka trwającego w Chrystusie i nie może go oderwać od Chrystusa (Rz 8,38), ale przybliża go do chwały, ponieważ człowiek umiera w Chrystusie i z Nim również zmartwychwstanie (Rz 6,5). Zjednoczenie z Chrystusem przez śmierć wskazuje na ścisły z Nim związek i dzięki temu, że człowiek żyje w Chrystusie, jego istnienie posiada wartość niezwykłą i posiadającą zarazem cechy wolności bycia dla Chrystusa i z Chrystusem. Ten fakt ścisłego zjednoczenia Chrystusa z człowiekiem określić można jako unię mistyczną, niemal nawet unię fizyczną, zwłaszcza w sakramencie Eucharystii. Jest to unia w najwyższym stopniu, która istnieje na mocy wiary¹⁴.

Wiara uwalnia od lęku przed przyszłością i brakiem perspektyw, a ostatecznie od lęku przed śmiercią – człowiek nie stara się „przekupić śmierci”, lecz ufa, że Bóg wyzwoli go z jej ucisku¹⁵. Za przykład takiej wiary Benedykt XVI ukazał wiarę Jana Pawła II – szczerą i niezłomną, świadomą, mocną, autentyczną, a dzięki temu wolną od lęków i kompromisów¹⁶. Jan Paweł II stał się darem dla całego Kościoła, jego zaś wiara, ratująca od lęku, została zespolona z wolnością zrodzoną z odkrywania prawdy¹⁷.

2. Wolność osoby ludzkiej

Wolność jest jedną z najważniejszych wartości w życiu człowieka. Wśród podstawowych praw człowieka prawo do wolności posiada zasadnicze zna-

¹³ Por. Benedykt XVI, Jezus z Nazaretu. Dzieciństwo, przekł. W. Szymona, Kraków 2012, s. 76.

¹⁴ Por. S. Warzeszak, Etos wolności..., dz. cyt., s. 37.

¹⁵ Por. Jan Paweł II, Przemówienie podczas audiencji generalnej (Rzym, 27.10.2004), L'ORpol 2005, nr 3, s. 34.

¹⁶ Por. Benedykt XVI, Homilia podczas Mszy św. na Placu Św. Piotra (Rzym, 3.04.2006), L'ORpol 2006, nr 5, s. 41.

¹⁷ Por. Benedykt XVI, Homilia Benedykta XVI podczas Mszy św. beatyfikacyjnej Jana Pawła II (Rzym, 1.05.2011), L'ORpol 2011, nr 6, s. 6-9.

czenie. Wolność jest dana człowiekowi jako miara jego godności¹⁸. Kościół uważa wolność za fundamentalne prawo przynależne każdemu człowiekowi, za „szczególny znak obrazu Bożego” (KDK 17). Bóg stworzył człowieka na swój obraz i podobieństwo jako istotę rozumną, powierzając mu zdolność do decydowania o swych czynach. Bóg dał człowiekowi możliwość rozstrzygnięcia o swoim losie tak, aby z własnej woli szukał swojego Stworzyciela i trwając przy Nim w wolności, osiągał pełną doskonałość. Godność człowieka wymaga więc, by działał on według świadomego i wolnego wyboru, to znaczy osobiście, poruszany i kierowany od wewnątrz, a nie pod wpływem ślepego impulsu wewnętrznego czy czysto zewnętrznego przymusu (por. KDK 17). W tym sensie wolność stanowi niezbywalny fundament postępowania człowieka, wyznacza kierunki jego działania lub nie działania, a zakładając możliwość wyboru dobra bądź zła, staje się źródłem odpowiedzialności za dokonane czyny¹⁹. W naukach teologicznych „wolność” oznacza dwie rzeczywistości: pierwsza z nich dotyczy wewnętrznego stanu człowieka (wolność wewnętrzna, wolność psychologiczna, wolność ludzka), druga odnosi się do jego sytuacji zewnętrzno-społecznej²⁰. Mimo iż działania człowieka mogą ograniczać go z zewnątrz, to z punktu widzenia wiary chrześcijańskiej nic nie może pozbawić człowieka wewnętrznej, przyrodzonej i niezbywalnej wolności, którą otrzymał od Stwórcy.

Wolność została człowiekowi dana i jednocześnie zadana. Jan Paweł II, nauczając o wolności, zwraca uwagę na odpowiedzialność związaną z tymże darem. Kategoria odpowiedzialności jest podstawową kategorią dla osobowej egzystencji człowieka i dla jej urzeczywistnienia. Człowiek jako osoba tkwi istotowo w odpowiedzialności i musi zawsze czuć się odpowiedzialnym, za każdym razem inaczej, a w ostateczności jest on odpowiedzialny za egzystowanie innych. Dopiero wtedy, gdy człowiek da odpowiedź wołającemu go Bogu, w sposób właściwy – w miłości i sprawiedliwości – zrealizuje się jako osoba²¹.

¹⁸ Por. T. Borutka, Nauczanie społ. w encyklikach od Leona XIII do Jana Pawła II, Bielsko-Biała 1995, s. 101.

¹⁹ Por. W. Karasiński, Pojęcie wolności w nauczaniu Jana Pawła II podczas pielgrzymek do ojczyzny, „Studia Włocławskie” 2007, t. 10, s. 201.

²⁰ Por. S. Jasionek, Wychować człowieka. Osoba ludzka. Prawa człowieka. Wychowanie moralne, Kraków 2007, s. 157.

²¹ Por. M. Nowak, Wychowanie do wolności i odpowiedzialności, [nadb.; BMR], s. 350.

Katechizm Kościoła Katolickiego definiuje wolność jako „zakorzenioną w rozumie i woli możliwość działania lub nie-działania, czynienia tego lub czegoś innego, a więc podejmowania przez siebie dobrowolnych działań” (KKK 1731, por. KDK 17). Samoświadomość i samostanowienie wyrażające się poprzez wolną wolę człowieka, sprawiają, że jest on w swym działaniu suwerenny. Mając możliwość rozróżniania i wybierania w sposób nieskrępowany dobra lub zła, czyni siebie ośrodkiem swoich dziejów i dziejów społeczeństw²². Dzięki wolnej woli człowiek ma możliwość wyboru i decyzji o sobie. Jest ona w nim siłą wzrastania i dojrzewania w prawdzie i dobru, a osiąga swą doskonałość, gdy jest ukierunkowana na Boga, który jest szczęściem (por. KKK 1731). Kard. Karol Wojtyła w „Miłości i odpowiedzialności” napisał, iż w polu aksjologicznym, wyznaczonym godnością osoby, należy realizować wolność. Nie chodzi przy tym tylko o negatywną stronę tej aksjologii, w sensie „drugą granicą mojej wolności”, ale o pozytywną, którą kard. Wojtyła określił jako „wolność jest dla miłości”. „Osoba jest takim dobrem, że właściwe i pełnowartościowe odniesienie do niej stanowi tylko miłość”²³. Miłość bowiem angażuje wolność i napełnia ją tym, do czego z natury łącznie wola – napełnia ją dobrem²⁴.

Wolność nie jest celem samym w sobie, celem takim jest bowiem miłość. Wolność jest środkiem do realizacji tego celu. Wola w poszukiwaniu prawdziwej afirmacji czy miłości, musi przedzierać się przez popędową czy sensorywną sferę człowieka, aby odpowiedzieć na dostrzeżoną wartość i niepowtarzalność drugiej osoby, aby zaangażować się dla realizacji jej dobra²⁵.

W teologii Nowego Testamentu wolność osobowa jest darem zachowującym swą naturę i wartość, o ile w jej używaniu człowiek liczy się z Bogiem, prazródłem wolności, który tego daru udziela. Wolność istnieje w Bogu w sposób absolutny. Człowiek nie byłby podmiotem wolności i osobą, gdyby swego istnienia nie zawdzięczał istnieniu osobowego Boga, posiadającego wolność w stopniu najdoskonalszym. Zatem nie byłby wolny, gdyby jego wolność nie uczestniczyła w wolności absolutnej Boga. Człowiek winien w każdym akcie swego istnienia odnosić się do prazródła; w przeciwnym razie byłby pozbawio-

²² Por. Jan Paweł II, *Wychowanie ludzkiej wolności. Do biskupów polskich przybyłych z wizytą Ad limina apostolorum*, L'ORpol, 1987, nr 11-12, s. 6-7.

²³ K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, w: *Człowiek i moralność*, t. 1, red. T. Styceń i in., Lublin 1982, s. 42.

²⁴ Por. tamże, s. 120.

²⁵ Por. T. Biesaga, *Godność a wolność w antropologii Karola Wojtyły*, w: *Ku rozumieniu godności człowieka*, t. 4, red. G. Hołub i in., Kraków 2008, s. 4.

ny właściwego gruntu bytowania oraz możliwości pełnej realizacji wolności. Nieposuszeństwo człowieka polegające na usiłowaniu oderwania ludzkiej egzystencji i wolności od swego źródła w Bogu, spowodowało załamanie się wolności i egzystencji człowieka.

W Nowym Testamencie obraz człowieka wolnego, realizującego swą dojrzałą i pełną egzystencję, jest związany z naśladowaniem Chrystusa²⁶. Pozostaje On w jedności i zgodności z wolą Bożą, a w akcie swego posuszeństwa przywraca na nowo jedność i zgodność ludzkiej wolności z wolą Boga (por. J 17, 23). Posuszeństwo Chrystusa posunięte aż do ofiary ze swego życia wskazuje na wielkość dzieła zbawienia i na potęgę zgubnych skutków nieposuszeństwa człowieka. Dzieło zbawienia zrealizowane w doskonałym akcie posuszeństwa Chrystusa stało się źródłem wolności człowieka (Rz 5, 12-21) i drogą wyzwolenia od różnych form niewoli do wolności, nadającej ludzkiej osobie godność²⁷.

W Nowym Testamencie osoba Mesjasza jest nierozłącznie związana z ideą zbawienia rozumianego jako wyzwolenie. W Chrystusie Bóg jest tym, który zbawia, ocala człowieka przed śmiercią i prowadzi do wolności. Proces wyzwolenia dokonywał się na przestrzeni całej historii narodu wybranego. Bóg miał wyzwolić naród Izraela i wybawić z niewoli nieprzyjaciół (Łk 2, 38; 24, 21). Wyzwolenie to dokonało się przez Jezusa, który faktycznie wybawił go z niewoli w różnorodnych formach, zwłaszcza z niewoli grzechu. Powstała w ten sposób pewnego rodzaju mistyka wolności oparta na tradycji narodu, który stał się wybranym przez sam fakt wyzwolenia. Uwolnienie z niewoli egipskiej, z „domu niewoli” (Wj 13,3) wiązało się z tradycją Paschy (Wj 12, 14; 13, 3-10) oraz szabatu (Pwt 5,12-15). Bóg w całej historii narodu wybranego interweniował w jego obronie przed nieprzyjacielem (1 Sm 7,3), dążył do wyzwolenia z politycznej niewoli zaborczych narodów (Iz 4-3, 1) oraz wszelkich innych form niewoli, które go ciemniły.

Syn Boży, będąc w najdoskonalszy sposób osobą wolną, przyszedł na świat, aby wyzwolić człowieka i zrealizować plan zbawienia w akcie wyzwolenia. Zbawienie-wyzwolenie jest wyrazem szczególnej miłości Boga i Jego Opatrzności obdarzającej łaską, wolnością, zachowaniem przy życiu. Akt miłości Boga zawsze prowadzi do wyzwolenia człowieka, jego bowiem wolność i godność jako Boży dar domagają się ocalenia. Wolność Chrystusa przedstawia się jako szczególna cecha Jego osobowości. Nie był On skrupowany związkami

²⁶ Por. S. Warzeszak, *Etos wolności ucznia...*, dz. cyt., s. 28.

²⁷ Tamże.

rodzinnymi, społecznymi, ani określonymi przez ludzi zasadami postępowania. Był wolny w wyborze swych uczniów, przyjaciół oraz wolny w stosunku do władzy politycznej. Nie brał udziału w życiu politycznym i nie lękał się prześladowań. Jezus działał w sposób niezależny i nauczał jak ten, który ma władzę. Jego wolność najlepiej wyrażała się w postawie autentycznej miłości Boga i bliźniego i synowskiego oddania Ojcu. Znakiem pełnej wolności Chrystusa była Jego moc i władza, nie tylko nad pewnymi strukturami życia społecznego, wobec których stawiał radykalne wymagania Boże, ale także nad fizyczną niemocą człowieka, władzami duchowymi i nad grzechem. Zdolność panowania nad rzeczywistością, która stanowiła formę niewoli dla człowieka oraz zdolność kierowania działań ludzkiej natury na praktykę miłości – wskazuje na szczególny charakter wolności, jaką odznaczał się Syn Boży²⁸.

Chrystus był osobą absolutnie wolną dla dobra i miłości, zarazem był tym, który wyzwał do dobra i miłości. Sam był świadomy swego posłannictwa i do siebie odniósł słowa: „Duch Pański spoczywa na mnie, ponieważ Mnie namaścił i posłał Mnie, abym ubogim niósł dobrą nowinę, więźniom głosił wolność, a niewidomym przejrzenie; abym uciśnionych odsyłał wolnymi, abym obwoływał rok łaski od Pana” (Łk 4, 18-19; por. Iz 61, 1-2; 58,6). Chrystus, odnosząc te słowa do siebie, wskazał na swój stan ontologiczny i na rolę, jaką miał odegrać wobec ubogich, uciśnionych, chorych, więźniów w ich wyzwoleniu z różnych form niewoli: duchowej i fizycznej czy społecznej, prawnej. Wyzwolenie w Chrystusie odnosi się przede wszystkim do wolności duchowej, jednakże posiada też charakter społeczny, choć nie stanowi punktu centralnego w teologii wyzwolenia. Chrystus-Wyzwoliciel jest spełnieniem zapowiedzianego Odkupienia w fakcie uwolnienia Izraela z niewoli i jest On tym, który wyzwał do wolności każdego, kto poprzez wiarę przyjmuje Jego słowo (J 8, 32, 36)²⁹.

Jeśli pojęcie „wyzwolenie” wskazuje z jednej strony na zło, od którego wyzwoleni znajdują „zbawienie”, to z drugiej strony pojęcie to wskazuje na dobro, do którego zostali wyzwoleni przez Chrystusa jako Odkupiciela człowieka oraz świata z człowiekiem i w człowieku. Zbawcze wyzwolenie, którego Chrystus dokonuje w stosunku do człowieka, zawiera w sobie dwa wymiary: wyzwolenie „od” zła i wyzwolenie „do” dobra, które są wewnętrznie spójne,

²⁸ Por. tamże, s. 29.

²⁹ Tamże, s. 30.

wzajemnie się warunkują i dopełniają³⁰. Wyzwolenie Chrystusowe różni się od tego, jakiego oczekiwali współcześni Mu Izraelici. Jeszcze przed Jego ostatecznym odejściem do Ojca pytali oni Chrystusa: „Panie, czy w tym czasie przywrócisz królestwo Izraela?” (Dz 1,6). Nawet po doświadczeniu wydarzeń paschalnych myśleli o wyzwoleniu w sensie politycznym.

Dla dobra człowieka Chrystus przyjął ludzką naturę, aby człowieka odkupić i przemienić go wewnątrz. Wyzwolenie człowieka dokonało się poprzez zjednoczenie Chrystusa z ludzkością poddaną w niewolę grzechu, śmierci i prawa, aby solidarnie wprowadzić ją w relację dziecięstwa i synostwa Bożego. Wydanie się Chrystusa na śmierć doprowadziło do zbliżenia Boga do człowieka, aby wyzwalając go z grzesznej egzystencji, wprowadzić do pełnego godności współistnienia ze sobą (Ga 4,5)³¹.

Człowiek, który chce wejść w tę nową rzeczywistość istnienia, musi zjednoczyć się z Chrystusem w Jego śmierci i zmartwychwstaniu poprzez sakrament chrztu św. Sakrament ten tak ściśle jednoczy człowieka z Chrystusem, że staje się on jakby zrosnięty z Chrystusem (*symfitos*) i staje się jednością z Nim, tworząc nową egzystencję chrześcijańską, nowy byt w Chrystusie. Wiążąc człowieka ze swoją śmiercią i zmartwychwstaniem i dokonując w nim dogłębnej przemiany, Chrystus czyni go wolnym, powołując do nowego życia³².

Człowiek zjednoczony z Chrystusem zostaje upodobniony do Niego w Jego śmierci i zmartwychwstaniu. Umiera dla grzechu tak, jak Chrystus, który przez śmierć zwyciężył grzech. Jedność z Chrystusem w śmierci i zmartwychwstaniu czyni człowieka wolnym od grzechu i prowadzi do pełni życia. Nowy człowiek jest wolny od „starego człowieka”, ponieważ przeszedł z Chrystusem przez śmierć i zmartwychwstanie do nowego życia. Dzięki temu może on postępować w nowości życia jako wolny od grzechu, a żyjący dla Boga, „w sprawiedliwości i świętości” (Ef 4, 24) według ducha, który kieruje ludzkim umysłem.

Nowe życie w Chrystusie pochodzące z jedności człowieka z Jego śmiercią i zmartwychwstaniem znajduje swoje dopełnienie w zjednoczeniu człowieka z Chrystusem przebywającym w chwale. Wtedy człowiek zostaje obdarzony chwałą. Oznacza to przede wszystkim stan wolności od niewoli „starego człowieka” i wiąże się ściśle z życiem Chrystusa, jak również z owocami Ducha Świętego (Rz 8, 1-4). Jest to rzeczywistość nowego istnienia, ukazanego

³⁰ Por. Jan Paweł II, Chrystus wyzwala człowieka z niewoli grzechu do wolności w prawdzie, (Rzym, 3.08.1988), L'ORpol 1988, nr 8, s. 13.

³¹ Por. tamże.

³² Por. tamże, s. 33.

w zmartwychwstaniu Chrystusa, stanowi aktualną rzeczywistość dla wiary, eschatologiczną pełnię wiary i nadziei oraz prowadzi do nowego wymiaru moralności opartej na posłuszeństwie wierze. Stan nowego życia, który uzyskuje człowiek w zjednoczeniu z Chrystusem, jest wolnością istnienia dla Boga, prowadzi człowieka do realizacji siebie na miarę powołania w Chrystusie i postępowania w nowym życiu³³.

Wyzwolenie, jakiego dokonał Chrystus za cenę swej męki i śmierci na krzyżu, jest wyzwoleniem tego, co najgłębsze w człowieku, co dotyczy jego stosunku z Bogiem. Chrystus zwyciężył grzech, by zaszczyć w człowieku na nowo łaskę Bożego synostwa, będącą łaską wyzwalamą: „Nie otrzymaliście przecież ducha niewoli, by się znowu pogrążyć w bojaźni, ale otrzymaliście ducha przybrania za synów, w którym możemy wołać: «Abba, Ojcze»” (Rz 8,15). To duchowe wyzwolenie, czyli „wolność w Duchu Świętym”, jest owocem zbawczego posłannictwa Chrystusa: „a gdzie jest Duch Pański — tam wolność” (2 Kor 3,17). W tym znaczeniu „zostaliśmy powołani do wolności” (por. Ga 5,13) w Chrystusie i przez Chrystusa. „Wiara, która działa przez miłość” (Ga 5,6), jest wyrazem tej właśnie wolności. Chodzi o wyzwolenie człowieka wewnętrznego, o „wolność serca”.

Wyzwolenie w znaczeniu społecznym czy też politycznym nie jest pierwszoplanowym mesjańskim dokonaniem Chrystusa. Z drugiej strony należy stwierdzić, iż bez uwolnienia człowieka od grzechu wyzwolenie w znaczeniu społeczno-politycznym nie może się dokonać. Czysto zewnętrzne przemiany struktur społecznych nie przynoszą prawdziwego wyzwolenia społeczeństw, gdy człowiek poddany jest grzechowi i dominują namiętności, a z nimi wyzysk i różne formy opresji.

Również i to, co można by nazwać wyzwoleniem w znaczeniu psychologicznym, nie może prawdziwie się dokonać, jak tylko tymi siłami wyzwolenicznymi, które pochodzą od Chrystusa i należą do Jego dzieła Odkupienia. Jego łaska i miłość w prawdzie wyzwalamą człowieka od lęku przed egzystencją i udręką sumienia, które są udziałem człowieka w niewoli grzechu. To wyzwolenie, jakiego Chrystus dokonał przez krzyż i zmartwychwstanie, zachowując swój charakter duchowy i „wewnętrzny”, posiada równocześnie zasięg uniwersalny. Jest ono adresowane do wszystkich ludzi, ponieważ do wszystkich odnoszą się słowa: „łaską [...] jesteście zbawieni” (Ef 2,5). To wyzwolenie, które jest „łaską”, czyli darem, nie może dokonać się bez udziału człowieka. Człowiek powinien je przyjąć wiarą, nadzieją i miłością. Ma „zabiegać o wła-

³³ Tamże.

sne zbawienie z bojaźnią i drzeniem” (por. Flp 2,12). „Bóg jest w was sprawcą i chcenia, i działania zgodnie z [Jego] wolą” (Flp 2,13). Jednakże, świadom tego nadprzyrodzonego daru, sam winien współpracować z tą wyzwalającą mocą Boga, jaka znajduje swe źródło w odkupieńczej Ofierze Chrystusa³⁴.

Wolność związana jest z prawdą, i stanowi istotne dobro zbawienia, dokonanego przez Chrystusa. Bycie wolnym oznacza odwagę przyjęcia prawdy i wiążących się z nią wymagań. Wolnym jest ten, kto swą wolność oddał w „niewolę” prawdy. Chrystus przyszedł, aby wyzwolić człowieka od zła grzechu. To podstawowe zło ma swój początek w „ojcu kłamstwa” (por. Rdz 3,4). Dlatego wyzwolenie od zła i grzechu musi być wyzwoleniem do prawdy i przez prawdę. Chrystus objawia tę prawdę. On sam „jest Prawdą” (por. J 14,6). Ta Prawda niesie z sobą prawdziwą wolność. Ci, którzy byli „niewolnikami grzechu”, pozostając pod wpływem „ojca kłamstwa”, zostają wyzwoleni przez uczestnictwo w Prawdzie, jaką jest Chrystus, i w wolności Syna Bożego. Dostępują oni „wolności synów Bożych (por. Rz 8,21)³⁵. „Między prawdą a wolnością istnieje ścisły i niezbędny związek. Uczciwe poszukiwanie prawdy, dążenie do niej jest warunkiem autentycznej wolności. Nie można żyć w jednej bez drugiej. Kościół, który pragnie ze wszystkich swoich sił służyć istocie ludzkiej i jej godności, służy obydwu — prawdzie i wolności. Nie może zrezygnować z żadnej z nich, ponieważ w grę wchodzi istota ludzka, ponieważ powoduje nim miłość do człowieka, będącego «na ziemi jedynym stworzeniem, którego Bóg chciał ze względu na niego samego» (KDK 24), i ponieważ bez tego dążenia do prawdy, sprawiedliwości i wolności człowiek zagubiłby samego siebie”³⁶.

Pełne wyjaśnienie niewłaściwej interpretacji wolności, która omija prawdę, Jan Paweł II przedstawił w encyklice *Evangelium vitae*: „Wolność zapiera się samej sobie, zmierza do autodestrukcji i do zniszczenia drugiego człowieka, gdy przestaje uznawać i respektować konstytutywną więź, jaka łączy ją z prawdą. Ilekroć wolność, pragnąc wyswobodzić się od wszelkiej tradycji i autorytetu, zamyka się nawet na pierwotne, najbardziej oczywiste pewniki prawdy obiektywnej i powszechnie uznawanej, stanowiącej podstawę życia osobistego i społecznego” (EV 19). Niejednokrotnie prowadzi to do sytuacji, w której człowiek staje się dla siebie jedynym punktem odniesienia, kieruje się wyłącznie subiektywnym interesem, egoizmem czy kaprysem, realizując w ten

³⁴ Tamże.

³⁵ Por. tamże, s. 13.

³⁶ Por. Benedykt XVI, Poszukiwanie prawdy jest warunkiem autentycznej wolności (Santiago del Compostella 6.11.2010), L'ORpol 2010, nr 12, s. 26.

sposób swoją wolność. Konsekwencją tego jest głębokie zniekształcenie życia społecznego, rozwój relatywizmu, selektywny dobór norm moralnych.

Wolność daje możliwość wyboru między mówieniem prawdy a jej zakłamywaniem. Życie ludzkie winno być dążeniem do wolności przez prawdę. Jan Paweł II podczas swojej pielgrzymki do Polski w 1991 r. nauczał o wolności słowa: „Niewiele daje wolność mówienia, jeśli słowo wypowiedane nie jest wolne. Jeśli jest spętane egocentryzmem, kłamstwem, podstępem, może nawet nienawiścią lub pogardą dla innych [...]. Niewielki będzie pożytek z mówienia i pisania, jeśli słowo będzie używane nie po to, aby szukać prawdy, wyrażać prawdę i dzielić się z nią, ale tylko po to, by zwyciężać w dyskusji i obronić swoje – może właśnie błędne – stanowisko”³⁷.

Niekiedy człowiek lęka się prawdy. Jest to spowodowane tym, iż „harmonia między wolnością a prawdą wymaga niekiedy niezwykłych ofiar i trzeba za nią płacić wysoką cenę: może prowadzić nawet do męczeństwa. Jak jednak dowodzi powszechne i codzienne doświadczenie, człowiek doznaje pokusy, by zniszczyć tę harmonię: «Nie czynię tego, co chcę, ale to, czego nienawidzę. Nie czynię bowiem dobra, którego chcę, ale czynię to zło, którego nie chcę» (Rz 7,15)” (VS 102). Człowiek decyduje się na grzech wtedy, „gdy nie uznaje już Boga za swego Stwórcę i chce sam – w całkowitej niezależności – decydować o tym, co jest dobre, a co złe. „Tak, jak Bóg, będziecie znali dobro i zło (Rdz 3,5).” W ten sposób ucieczka od prawdy staje się ucieczką wolności od wolności. Tymczasem „według wiary chrześcijańskiej i nauki Kościoła «tylko wolność podporządkowana Prawdzie prowadzi osobę ludzką ku jej autentycznemu dobru. Dobrem osoby jest istnienie w prawdzie i czynienie Prawdy»”³⁸.

3. Współczesne zagrożenia wolności i wiary

Dar wolności zobowiązuje do twórczego korzystania z niego. Jan Paweł II zwracał uwagę na zagrożenia wolności wewnętrznej człowieka, jakimi są różne formy uwikłania w grzech, nałogi i egoistyczne zamykanie się w sobie. Przypominał, że: „Rewindykacja prawa do przerywania ciąży, dzieciobójstwa i eutanazji oraz prawne jego uznanie jest równoznaczne z przyjęciem wynaturzonej i nikczemnej wizji ludzkiej wolności: z uznaniem jej za absolutną władzę nad innymi i przeciw innym. To jednak oznacza śmierć prawdziwej

³⁷ Por. Jan Paweł II, Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. (Olsztyn, 6.06.1991), w: Jan Paweł II, Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie, red. J. Poniewierski, Kraków 1999, s. 667.

³⁸ M. Dziewiecki, Wychowanie w dobie ponowoczesności, Kielce 2002, s. 26.

wolności: «Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Każdy, kto popełnia grzech, jest niewolnikiem grzechu» (J 8, 34)” (EV 20).

Zagrożenie dla wolności człowieka mogą nieść również systemy polityczne. Mogą one popierać bądź też niszczyć ludzką wolność. Systemami, które godzą w ludzką wolność są wszelkiego rodzaju totalitaryzmy i imperializmy. Sprzeciwiają się wolności człowieka, gdy jest on narażony na najbardziej upokarzające akty „uprzedmiotowienia”, godzące w jego godność. Narzędziem tych systemów są: ideologia, władza polityczna, ekonomiczna; nieludzki system polityczny, technokracja oraz agresywność środków masowego przekazu. Godzą one w podstawowe prawo człowieka, którym jest prawo do wolności (CHL 5).

W systemie socjalistycznym człowiek został podporządkowany działaniu mechanizmu ekonomiczno-społecznego, który prowadził do ograniczenia odpowiedzialności za dobro i zło, ponieważ jednostka pozbawiona była możliwości samodzielnego wyboru. Zanikowi ulegało pojęcie osoby jako podmiotu decyzji moralnych, skutkiem czego dochodziło do deformacji prawa, które określało zakres wolności człowieka (CA 13).

Ateistyczna koncepcja świata w systemie socjalistycznym wiązała się z ograniczeniem wolności religijnej. „Wolność religijna, nieraz jeszcze ograniczona czy uszczuplona, jest podstawą i gwarancją wszystkich swobód, które zapewniają dobro wspólne ludzi i ludów” (RMs 39; por. RH 17). Konsekwencją zaś skrajnego kapitalizmu, w którym wolność gospodarcza nie jest ujęta w ramy systemu prawnego, jest godzenie w prawo człowieka do wolności. „Jeśli przez kapitalizm rozumie się system prawny, w którym wolność gospodarcza nie jest ujęta w ramy systemu prawnego wprzęgającego «ekonomię rynku» czy «wolną ekonomię» w służbę integralnej wolności, która ma przede wszystkim wymiar etyczny i religijny, odpowiedź jest przecząca” (CA 42).

W obecnej sytuacji międzynarodowej potrzebna jest współpraca państw, które będą dążyć do przestrzegania podstawowych praw, w tym także prawa do wolności. „Każdy kraj winien odkryć i jak najlepiej wykorzystać przestrzeń własnej wolności. Każdy powinien zdobywać się na podejmowanie inicjatyw odpowiadających potrzebom własnego społeczeństwa” (SRS 44)³⁹.

W cywilizacji europejskiej dominują obecnie dwa trendy kulturowe: modernizm i ponowoczesność. Pierwszy z nich charakteryzuje się racjonalizmem, rozwojem nauk szczegółowych, obserwowaniem obiektywnych faktów

³⁹ Por. M. Hałama, *Wolność. Wychowanie do wolności w świetle nauczania Jana Pawła II*, Kraków 2007, s. 81.

i uwarunkowań, gromadzeniem wielkiej ilości danych statystycznych, jak również dążeniem do precyzyjnego opisu przyczyn i skutków w każdej sferze rzeczywistości. Kieruje się on zasadą skuteczności i dążeniem do maksymalizacji osiągniętych rezultatów. W konsekwencji modernizm umożliwia wzrost ekonomiczny, nieustanne doskonalenie narzędzi produkcji i organizacji pracy, a także coraz skuteczniejsze działanie środków komunikacji społecznej. W modernizmie dominuje kryterium zysku i władza pieniądza, której podporządkowana jest nie tylko ekonomia i polityka, ale nawet życie osobiste i rodzinne człowieka.

Krańcowo innym nurtem jest ponowoczesność. Podczas, gdy modernizm ignoruje, a nawet lekceważy pojedynczego człowieka, jego sytuację życiową i jego subiektywną podmiotowość, ponowoczesność stawia na pierwszym miejscu subiektywność pojedynczej osoby. System ten promuje logikę nieograniczonej konsumpcji i zasadę szukania doraźnej przyjemności. Modernizm dąży do maksymalnego uporządkowania i ujednolicenia życia społecznego, natomiast ponowoczesność podkreśla znaczenie emocji, odczuć, przekonań i pragnień człowieka. W obu wyżej wymienionych nurtach wszystko jest subiektywne, dowolne, względne, indywidualne, a naczelną wartością staje się tolerowanie wszelkich subiektywnych postaw i zachowań poszczególnych ludzi.

Te obydwa teoretycznie wykluczające się systemy znalazły sposób na współistnienie. Modernizm nadal wpływa na życie człowieka w wymiarze ekonomicznym, politycznym i społecznym, a postmodernizm zdominował życie prywatne, rodzinne i obyczajowe współczesnych ludzi. Mają one bardzo negatywny wpływ na sposób interpretowania i przeżywania ludzkiej wolności. W życiu osobistym wolność ta zostaje wypaczona lub ograniczona przez uleganie iluzjom wygodnego życia, które nie musi kierować się żadnymi obiektywnymi prawdami, normami moralnymi czy zobowiązaniami. Współcześni ludzie wyzwolili się już z utopii o kolektywnym szczęściu, prezentowanych przez socjalizm narodowy (faszyzm) czy międzynarodowy (komunizm). Popadają oni jednak w nowe utopie o istnieniu łatwego szczęścia w życiu prywatnym. Trwając w tego typu utopiach, w sposób coraz mniej świadomy wybierają dyktaturę ekonomiczną i „poprawność” polityczną w życiu społecznym⁴⁰.

⁴⁰ Jan Paweł II pytał: „Czy da się zbudować prawdziwy ład wolności bez Chrystusa? Pytanie to nabiera aktualności zwłaszcza w czasach, kiedy usiłuje się wmówić człowiekowi i całemu społeczeństwu, że Bóg jest przeszkodą na drodze do pełnej wolności, że Kościół jest wrogiem wolności, że wolności nie rozumie i się jej lęka. To dramatyczne pomylenie pojęć wynika z prądów płynących z Zachodu, z niebezpiecznych nurtów

Wiara poddaje kryteria oceny wydarzeń i problemów, ponieważ mówi prawdę o godności człowieka, a przypominając o Bogu, stanowi rękojmię wolności (por. PDV 47). Ze swoim potencjałem kulturowym i etycznym, a przede wszystkim z perspektywą wieczności, nadaje sens życiu jednostek i historii, wiara pomaga zrozumieć dzieje, obdarzając je ewangelicznymi wartościami (por. EiE 19).

Aby człowiek stał się wolny, musi być do tego daru i zadania wychowywany⁴¹. Wychowanie do wolności jest procesem, który trwa przez całe życie. Podstawowym bowiem wymogiem procesu rozwoju osoby ludzkiej wraz z postępem wiekowym (lata życia) jest klimat wolności. Wolność postrzega się jako wartość, do której człowiek dąży jako osoba. Jest to wartość wpisana w naturę osoby, która podobnie jak myślenie urzeczywistnia się wraz z oddziaływaniem wychowawczym i postępem w latach. Nie należy jej zatem mylić z wartościami, jakie przynależą osobowości, będącej pojęciem aksjologicznym. „Osoba” jest pojęciem ontologicznym i to jej przynależy rozumność i wolność, jako wartości wpisane w jej naturę, a także związana z nimi odpowiedzialność⁴². Sobór Watykański naucza, że wychowanie do prawdziwej wolności polega na tym, aby kształtować takich ludzi, którzy przestrzegając porządku moralnego, własnym rozumem osądzaliby sprawy w świetle prawdy, planowali swoje czyny w poczuciu odpowiedzialności i starali się iść za wszystkim, co prawdziwe i słuszne, podejmując współpracę z innymi (DWR 8). Jan Paweł II mówi, czym jest wychowanie do wolności: „używać wolności, do tego, co jest dobrem, być człowiekiem prawego sumienia, być odpowiedzialnym, być człowiekiem dla drugich. To wszystko stanowi sam wewnętrzny rdzeń tego, co nazywamy wychowaniem”⁴³.

myślenia, w których «do tego stopnia podkreśla się znaczenie wolności, że czyni się z niej absolut, który ma być źródłem wartości. Sumieniu indywidualnemu przyznaje się prerogatywy najwyższej instancji osądu moralnego, która kategorycznie i nieomylnie decyduje o tym, co jest dobre a co złe. [...] Wskutek tego zanikł nieodzowny wymóg prawdy» (VS 32)”. Por. Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na zakończenie Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego (Wrocław, 1.06.1997), w: Jan Paweł II, Pielgrzymki do ojczyzny. Przemówienia, homilie, red. J. Poniewierski, Kraków 1999, s. 879.

⁴¹ Por. M. Nowak, Wychowanie do wolności..., dz. cyt., s. 344.

⁴² Por. tamże, s. 342.

⁴³ Jan Paweł II, List do młodych całego świata *Parati semper* z okazji Międzynarodowego Roku Młodzieży (Rzym, 31.03.1985), w: Listy pasterskie Ojca Świętego Jana Pawła II, Kraków 1997, s. 144-145.

W społeczeństwach Zachodu można zaobserwować wiele przykładów wolności „niewychowanej”, niczym nie skrupowanej, która prowadzi do samowoli, niszczenia więzi społecznych, a ostatecznie szkodzi samego podmiotowi działającemu. Taka „wolność” jest łatwa i niewymagająca. Jest nazywana „do-wolnością”. Realizowana bez odpowiedzialności, prowadzi w rezultacie do zniewolenia⁴⁴. Jan Paweł II wskazywał, że człowiek powinien pamiętać, iż im więcej czyni dobra, tym bardziej staje się wolnym. Prawdziwą wolnością jest bowiem tylko wolność w służbie dobra i sprawiedliwości. Wybór nieposłuszeństwa i zła jest nadużyciem wolności i prowadzi do niewoli grzechu⁴⁵. Człowiek ma zdolność dokonywania wyborów, ponieważ ma wolną wolę, czyli wrodzoną zdolność autonomicznego działania. Rozwój i realizacja tej wrodzonej zdolności nie następuje w sposób automatyczny. Wymaga trudu wychowania i samowychowania. W przeciwnym przypadku poszczególni ludzie, a nawet całe społeczeństwa, mogą żyć w różnych formach zniewolenia zewnętrznego lub wewnętrznego. Człowiek wolny wyklucza z możliwości swoich zachowań wszystko to, co sprzeciwia się miłości, odpowiedzialności i prawdzie, a więc wszystko to, co jest wyrazem ludzkiej słabości, zależności od kogokolwiek, czegokolwiek czy też nieodpowiedzialności, ulegania subiektywnym sposobom myślenia, emocjom, presji środowiska czy też różnego rodzaju uzależnieniom⁴⁶.

Kościół dowartościowuje rolę rodziny w procesie wychowania, zwłaszcza wychowania do wolności. Rodzina jest pierwszym i podstawowym środowiskiem wychowawczym. W niej dziecko wzrasta, nabywa pierwszych doświadczeń. Jan Paweł II dostrzegał negatywny aspekt obecnej sytuacji małżeństwa i rodziny związany z degradacją podstawowych wartości: błędne pojmowanie niezależności małżonków we wzajemnych odniesieniach, niewłaściwe pojmowanie autorytetu rodziców i dzieci, wzrastająca liczba rozwodów, mentalność przeciwna życiu, przerywanie ciąży, sterylizacja, antykoncepcja (por. FC 6).

⁴⁴ Por. A. Skreczko, Wychowanie do wolności, „W Służbie Miłosierdzia” 2006, nr 3, s. 14.

⁴⁵ Por. Jan Paweł II, Wychowanie ludzkiej wolności. Do biskupów polskich przybyłych z wizytą *Ad limina apostolorum*, L'ORpol, 8: 1987, nr 11-12, s. 6-7.

⁴⁶ Por. M. Dziewiecki, Wychowanie do wolności https://docs.google.com/viewer?as=v&q=cache:IPSpYQc6-5MJ:www.fidesetratio.org.pl/files/plikipdf/dziewiecki1.pdf+&hl=pl&gl=pl&pid=bl&srcid=ADGEEsJSytZE-jlUmWI9unkSlyzJJ_MDRIM7mHA1vt-K1XzoKMwAlnTLajhKdESzuiUKSEts8UvDIFcEIB7g9wBbd95uzdho49TUo672jW5f_z8xrY8IO_uvy9ayHkvhfJIAF60yM828&sig=AHIEtbRCn_ek2CqsObO2DPwK0i-Jx9xBmkA (13.04.2013)

U podstaw tych negatywnych objawów leży skażone pojęcie i przeżywanie wolności rozumianej nie jako możliwość realizowania prawdziwego zamysłu Bożego wobec małżeństwa i rodziny, ale jako autonomiczna siła, utwierdzająca w dążeniu do osiągnięcia własnego egoistycznego dobra, niejednokrotnie przeciwko innym (por. tamże). Jan Paweł II mówił też, że „małżeństwo i rodzina są zagrożone dlatego, ponieważ zamiera w nich często wiara i zmysł religijny. Ponieważ sami małżonkowie, a w rezultacie także ich dzieci stali się obojętni na Boga”⁴⁷. Lekko myślnie korzystanie z wolności w połączeniu z lansowanym „nowoczesnym” modelem rodziny i tzw. „wolną miłością” w konsekwencji doprowadzą do niszczenia głębokich więzi międzyludzkich i rozbitcia małżeństw. Rozwiążność jednak nie jest wolnością⁴⁸.

Obok rodziny szczególnie doniosłe zadanie w zakresie wychowania do wolności spełniają nauczyciele i wychowawcy. W dużej mierze od nich zależy, czy młodzi ludzie, wychowani do wolności, będą umieli zachować w sobie i propagować ideały życia chrześcijańskiego oraz kształtować w sobie postawę szacunku i służby wobec każdej osoby, w rodzinie i społeczeństwie (por. EV 98).

Podsumowanie

Wiara jest podstawą osobistej relacji z Chrystusem. Obraz człowieka wolnego jest związany z naśladowaniem Chrystusa, który jest źródłem wolności człowieka. Chrystus wyzwala człowieka z niewoli grzechu i jego skutków. Chrzest św. czyni człowieka wolnym powołując do nowego życia. Z wolnością związana jest odpowiedzialność. Bycie wolnym wiąże się z kolei z odwagą przyjęcia prawdy i związanych z nią wymagań.

Po grzechu pierworodnym wolność człowieka jest nieustannie zagrożona przez jego wewnętrzną słabość i przez sytuację społeczną. Systemy polityczne mogą popierać bądź niszczyć wolność ludzką. Systemami, które godzą w ludzką wolność są wszelkiego rodzaju totalitaryzmy i imperializmy, a także dominujące obecnie modernizm i ponowoczesność. Stawiają one na szczycie

⁴⁷ Jan Paweł II, Brak zmysłu religijnego źródłem kryzysu rodziny. Kazanie wygłoszone w czasie Mszy św. zamykającej Kongres Katolików (Wiedeń, 11.09.1983), w: Rodzina w nauczaniu Jana Pawła II, antologia wypowiedzi, Kraków 1990, s. 20-22.

⁴⁸ Por. Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na lotnisku w Masłowie (Kielce 3.06.1991), w: Jan Paweł II, Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie, red. J. Poniewierski, Kraków 1999, s. 617.

hierarchii wartości swobodę, przejawiającą się w szukaniu doraźnych przyjemności, głównie cielesnych i emocjonalnych. Mylone są one często z wolnością.

Wolności nie osiąga się raz na zawsze. Jest ona cechą osoby podlegającą ciągłemu wychowywaniu. W wychowaniu do wolności ważną rolę spełnia rodzina i wychowawcy. Ludzka wolność nie może oznaczać kierowania się w swoich wyborach dążeniem do przyjemności i dowolnością, ale oznacza zdolność czynienia dobra i zmierzania do niego.

Magdalena Lemieszek: The Christian faith and the freedom of a human

The basis for the reality of the Christian faith is an individual relationship with Christ who is the source of the human freedom. The image of a free person is connected to the imitation of Christ, who frees a human from the enslavement of the sin and its consequences. The Christening makes a human free to set him up for a new life. Responsibility is related to freedom. On the other hand, being a free person involves the courage of accepting the truth and the requirements connected to it.

As a result of the original sin the freedom of a human is constantly threatened by inner weakness or the social situation. Political systems are able to support or to destroy human freedom. Systems that do harm to human freedom are not only all sorts of totalitarianisms and imperialisms but also modernism and postmodernism dominating nowadays. They are often confused with freedom. Moreover, liberty is regarded as the most essential thing in the hierarchy of values, often manifested in seeking short-term pleasure, mainly physical and emotional.

Freedom is a feature of a person which is the subject to continuous upbringing. The family and educators play a valuable role in the upbringing towards freedom. Human freedom cannot mean being governed in our own choices by striving toward pleasure and arbitrariness. It means the capability to do some good and to be aimed at it.

Key words: the freedom of a person, the Christian faith, threats to freedom.

Nota o autorze:

Magdalena Lemieszek – jest doktorantką Wydziału Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (w Instytucie Teologii Pastoralnej i Katechetyki – Katedra Duszpasterstwa Rodzin). Absolwentka Instytutu Studiów nad Rodziną UKSW. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół zagadnień związanych z problematyką małżeństwa i rodziny w nauczaniu Ko-

ściola, szczególnie w zakresie duszpasterstwa małżeństw i rodzin oraz poradnictwa rodzinnego. Zaangażowana w duszpasterstwo rodzin „Ogniska Świętej Rodziny” przy Instytucie Świętej Rodziny w Łomiankach.